

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ

Шелюх О. М.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Протягом восьми років в Україні триває війна, яку розв'язала російська федерація. Щодня ми стежимо за новинами із зони воєнно-бойових дій, однак сьогодні про події, що відбуваються на передовій, можна дізнатися не тільки з інформаційних випусків, а й з книжок. Ці книги написані в основному учасниками бойових дій, очевидцями, які на власні очі бачили весь жах того, що відбувається. Тут йдеться не тільки про гібридну війну, яка вже стала повномасштабною, а й про героїзм і зраду, любов та ненависть, страждання та радість тощо. Книжки про сучасну війну дають можливість розібратися в подіях сьогодення, пробуджують національну свідомість і патріотизм.

Загалом творчість військових під час війни – явище не нове в українській літературно-культурній практиці. Маємо пласт літератури на військову та довокавійську тематику періоду Першої світової війни (С. Васильченко, О. Маковей, О. Турянський), національних визвольних змагань (цей період, по суті, також має характер російсько-української війни) 1917-1921 рр. (Ю. Яновський) та часів Другої світової війни (О. Довженко, О. Гончар). До останнього періоду додамо численні спогади вояків ОУН-УПА.

І щоразу війна спричиняла розширення меж у літературі чи то жанрових, чи то тематичних, провокувала появу нових авторів. Тому сучасна література доволі оперативно відгукнулася на сучасні суспільно-політичні події.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Із появою літератури, присвяченої подіям сучасної російсько-української гібридної війни як нового явища в літературному процесі, з'являються розвідки, які формують певний аналітико-критичний дискурс. Так, маємо праці Я. Поліщук¹, Л. Горболіса², Я. Кулінської³, Б. Пастуха⁴,

В. Єшкілева⁵, М. Іванова⁶, М. Рябченко⁷ та ін., що засвідчують специфічні ознаки цієї літератури. Тут наголошується на тому, що у висвітленні страждання й смерті є своя естетика⁸ унаслідок взаємодії через посередництво воєнної літератури автор і читач стають односторонніми – «вступаючи в діалог із читачем, сучасний автор має спільні з ним погляди, ...а отже, приймає ідейно близький йому світ творів», читач, зі свого боку, «приймає ці тексти, позитивно реагує на тему, схвалює стиль, художню концепцію героя і є активним учасником українського літературного процесу»⁹ – і в цьому чи не найголовніше завдання літератури війни, зауважує Л. Горболіс. Окрім цього чимало уваги приділено літературі факту, тобто документалістиці, фотографії, мемуарам, що тяжіє до правдивості відтворення дійсності. В Україні така література представлена різними жанрами, зокрема епістолярієм, мемуаристикою, есеями та ін. Хоча інколи, як стверджує дослідник Я. Поліщук, «художні тексти охоче вбирають в себе документальні свідчення, що надають їм переконливості й повноти. Твори нон-фікшн так само уникають сухої документалістики, збагачуючись привнесеним художнього письма»¹⁰. Деякі аспекти військової прози розглядає М. Рябченко, зокрема дає чітке визначення терміну «комбатантська проза», аналізує способи використання різних видів комічного в тій же комбатантській прозі¹¹.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Усі перелічені роботи лише фрагментарно окреслюють особливості військової

⁵ Єшкілев В. З війни на Донбасі почнеться біографія не одного письменника. URL: <http://www.dw.com/uk/a-17927985> (дата звернення: 25.04.2022).

⁶ Іванов М. «Гібридна війна»: авторська рецепція Оксани Забужко (за матеріалами інтерв'ю 2014-2015 рр.). *Образ. Публіцистичні обрії*. 2015. Вип. 3 (18). С. 17–24.

⁷ Рябченко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 62–72.

⁸ Поліщук Я. Реактивність літератури. Київ : Академвидав, 2016. С. 103.

⁹ Горболіс Л.М. Читання як самозбереження реципієнта. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологічна. 2016. № 24. Том 1. С. 126–129.

¹⁰ Поліщук Я. Реактивність літератури. Київ : Академвидав, 2016. С. 104.

¹¹ Рябченко М. Гумористичний дискурс сучасної української комбатантської прози. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2019. Вип. 29. С. 168–176.

¹ Поліщук Я. Реактивність літератури. Київ : Академвидав, 2016. С. 103.

² Горболіс Л. М. Читання як самозбереження реципієнта. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологічна. 2016. № 24. Том 1. С. 126–129.

³ Кулінська Я. І. Співвідношення історичної та художньої правди в прозі письменників-постмодерністів. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2014. № 2. С. 126–134.

⁴ Пастух Б. Метафізика страждання у «Віршах з війни» Бориса Гуменюка. *Дивослово*. 2016. № 9. С. 55–58.

літератури, не даючи аналізу її жанрово-тематичної специфіки, з огляду на авторство. Досі в жодній публікації про військову літературу не акцентувалося на тому, що вона є важливим чинником у формуванні національно-патріотичного духу людини, зокрема воїна; не запропоновано можливих засобів і заходів її поширення й популяризації на загальнодержавному рівні й форм такої роботи у військових закладах освіти та частинах.

Формулювання цілей (постановка завдання).

Метою розвідки – дослідити особливості розвитку літератури про сучасну російсько-українську гібридну війну (тематичні й жанрові), оскільки значна частина авторів – активні учасники бойових дій, капелани чи волонтери; і показати, що література війни є джерелом виховання національно-патріотичного духу читача, зокрема читача-військовослужбовця та є засобом боротьби в інформаційній війні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В одному з квітневих номерів щоденної газети суспільно-політичної тематики «День» розміщена стаття Андрія Любки (романіст, поет, перекладач, есеїст) про те, чи варто читати під час війни. З думкою автора важко не погодитись, адже він стверджує, що читати треба «для того, заради чого ми це робили все своє життя – щоб бути не просто біологічним механізмом, а гомо сапієнсом, людиною розумною. Читання дає нам задоволення, але передусім – це велика школа емпатії, співчуття, співпереживання, спроба пізнати й зрозуміти психіку інших людей, пережити і їхній досвід. Читання робить нас людьми»¹².

Мабуть, тому в більшості армій передових країн світу, читання книг уважають одною із найкращих форм саморозвитку військовослужбовців усіх категорій. У них, окрім визначеної програми навчання, кожен військовослужбовець повинен самостійно себе розвивати – читати. Для цього створюються спеціальні списки літератури. Наприклад, для новобранців створений рекомендований список для обов'язкового читання. З подальшим просуванням по службі кожен військовослужбовець отримує новий обов'язковий список, відповідно до посади та роду військ. Читання повинно бути невід'ємною частиною життя кожного військовослужбовця, адже саме воно допомагає воїнам глибше опанувати професію військового, готує до прийняття важких рішень у майбутньому, спираючись на досвід минулого. Пропонуючи свій «reading list» для військовослужбовців сухопутних військ найпотужніших збройних сил світу, генерал Марк Міллі каже: «Самостійне навчання та мислення є важливою складовою індивідуального розвитку кожного військовослужбовця.

Ми щодня стикаємося з напруженими розкладами, а пошук часу для читання та міркування – це також виклик для нас. Проте навіть коли ми тренуємо свої підрозділи та фізично загартовуємо своє тіло, ми повинні вдосконалювати і свій розум за допомогою читання та практики критичного мислення»¹³

Війна Росії проти України спричинила потужний розвиток літератури на військову тематику, і значна частина книг створена власне учасниками бойових дій. Тому найперше нашим військовослужбовцям у контексті самоосвіти треба брати до уваги мілітарну літературу та активно її читати, бо саме такі тексти дозволяють людині приймати рішення в екстремальних ситуаціях, зважаючи на досвід минулого.

Досліджуючи розмаїття сучасної літератури на військову тематику для спроби її класифікувати не лише власне за тематичним, а й за жанровими особливостями, найперше натрапляємо на працю бібліотекаря Ганни Скоріної, яка з початку війни започаткувала Facebook-проект з хештегом «#Книги_про_війну», і чи не єдина в Україні, хто ретельно відстежує вихід книг про російсько-українську війну від 2014 року й укладає їхні списки.

В інтерв'ю для інформаційного агентства МОУ АрміяInform вона стверджує, що в переліку військової літератури про війну є понад 500 книг, із яких близько 200 написаних військовими. Проте це дані ще за попередні роки, а зараз їх маємо ще більше.

Серед авторів так званої «ветеранської прози» є як професійні цивільні письменники, журналісти, волонтери, так і чимало безпосередніх учасників бойових дій, військових, що почали писати під час війни. Таких авторів називають письменники-комбатанти, а М. Рябченко виділяє окремо «комбатантську прозу», яка (фр. combattant – воїн, боєць) є різновидом воєнної, автори якої – це винятково учасники бойових дій (воюють нині або ж перебувають у військовому резерві після демобілізації). Цим наративам, на її думку, властива автобіографічність, фактологічна достовірність, вони можуть містити елементи документального чи мемуарного письма. Такі твори належать до різних прозових жанрів (як художніх, так і документальних), але обов'язково висвітлюють особистий воєнний досвід: «У сучасній Україні комбатантську прозу творять письменники, які були мобілізовані до ЗСУ або ж пішли воювати у складі добровольчих батальйонів, а також ті, хто до війни не мав стосунку до літературного бомонду. У більшій чи меншій мірі їхні тексти належать до літератури факту»¹⁴.

¹² Любка А. Читання під час війни. *День*. 7 квітня 2022 р. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/chytannya-pid-chas-viynu> (дата звернення: 20.04.2022).

¹³ Іванов М. «Гібридна війна»: авторська рецепція Оксани Забужко (за матеріалами інтерв'ю 2014-2015 рр.). *Образ. Публіцистичні обрії*. 2015. Вип. 3 (18). С. 17-24.

¹⁴ Рябченко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 63.

Війна завжди несе потрясіння, емоційне напруження, а відтак і пробуджує нові почуття, породжує гострі сюжети, спонукає до творчості небайдужих авторів та, найголовніше, відкриває нові таланти. Війна надихнула на написання власних книжок тих, хто раніше навіть і не думав про перо. Наприклад, учасник бойових дій Валерій Ананьєв, автор популярної сьогодні книги «Сліди на дорозі», цінність якої зумовлена не лише змістом, а й новаторським підходом до ілюстрування тексту. Так, книга містить близько 100 QR-кодів із фото-та відеоматеріалами, які знімав автор, коли був на фронті, та розставив їх по тексту. Також не менш популярними є «Танець смерті. Щоденник добровольця батальйону «Донбас»» Ігоря Михайлишина, «Пехота» Мартіна Бреста, «Грязь» Сергія Сергійовича, «Воєнний Щоденник 2014-2015» Олександра Мамулая, «Іловайський щоденник» Романа Зіненка, «Життя P.S.» Валерії Бурлакової, «Це наша правда» Андрія Кириченка, «АТО Байки» Микити Кащинського та інші.

З-поміж письменників, які брали безпосередню участь у російсько-українській війні, згадаємо таких авторів та їх твори: Влад Якушев «Карателі», Артем Чех «Точка нуль», Борис Гуменюк «Блокпост», «14 друзів хунти», «Вірші з війни», Сергій Гридін «Сапери», Василь Піддубний «Холодне серце», Влад Сорд «Безодня» та інші. Влад Якушев відомий і як журналіст. Він устиг повоювати на два фронти – на збройному й на інформаційному, і своїми гострими матеріалами тримав у напрузі недобросовісних чиновників і корупціонерів у цивільному житті, проте вирішив, що головний ворог – той, що перетнув наші кордони. Тому зі свого досвіду написав книгу «Карателі», довівши, що література, як вид мистецтва, є ще одним із вагомих інструментів боротьби особливо в час гібридної війни.

Не можна залишити поза увагою книгу «Соняхи», написану священником УГКЦ, першим військовим капеланом Андрієм Зелінським. Із початку війни він був поруч з воїнами в найгарячіших точках Донбасу. У книзі йдеться про тих, з ким отець-автор був пліч-о-пліч, кого підтримував і проводжав в останню путь, про молодих офіцерів ЗСУ – втілення відданої та жертвовної служби своєму народові, щирої та до кінця вірної любові; про тих, чие життя і смерть – це спалах, що освітлюватиме дорогу для героїзму й подвигу в боротьбі в цій гібридній війні.

Спробуємо усі згадані й не згадані книги про війну класифікувати за жанрово-тематичними ознаками. Найперше на увагу заслуговує окремий жанр у літературі – фотокнига, де за допомогою фотосюжету розкривається її тематика. Часто фотокнига характеризується органічним поєднанням головних складників – зорового й текстового рядів. Текст такої книги може бути при максимальній лаконіч-

ності значущим та виразним. Це не просто надрукований фотоальбом – це сучасний стильний продукт, який відображає емоції й духовний психоемоційний стан автора та тих персонажів, які були в центрі об'єктива. Як зазначала у своєму описі «книги про війну» Ганна Скоріна, на 2018 рік фотокниг було 6, проте на сьогодні вже вийшли й нові. Наприклад, одна з останніх фотокниг, що побачила світ – це «Батальйон. Українська добровольча армія», авторкою якої є волонтер, доброволець Віра Яворська. Жанрові можливості книги розширює її підзаголовок «Фотокнига про участь підрозділу в російсько-українській війні: воїни, побут, бої».

Звичайно, найбільше видано прозових книжок про війну, найвідоміші з них це: «Карателі» Влада Якушева, «Укри» Богдана Жолдака, «Іловайськ» Євгена Положія, «Інтернат» Сергія Жадана, «Аеро-порт» Сергія Лойка та багато інших. Майже, усі ці твори за жанровою ознакою є романами, окрім одного – «Укри», який з'явився одним із перших. Сам автор називає його кіноповістю, жанром, започаткованим ще О. Довженком, автором першої в Україні воєнної кіноповісті «Україна в огні», силу й вогнепальну здатність якої було оцінено безпомилно, а тому й вилучено з літературного видноколу на довгі десятиліття радянської доби. (Проте зараз, у XXI ст., коли Україна, здавалось би, є незалежною, самостійною державою, коли Довженке слово примушувало аналізувати й думати, його «Україну в огні», очевидно, знову, як небезпечну зброю, як гострий стилет-стилос вилучають зі шкільної навчальної програми). На противагу авторському визначенню жанру, дослідниця комбатантської прози М. Рябченко, на нашу думку, цілком справедливо вважає, що жанрове визначення кіноповісті для цього роману є невиправданим, оскільки цей твір за всіма ознаками є типовим екшном або бойовиком, у якому авторові вдалося створити образи мужніх українських вояків, які гідно й професійно виконують свою місію на війні.

Нещодавно вийшов роман «Доця», автором якого є волонтерка під псевдонімом Тамара Горіха Зерня. Високу оцінку книзі дала письменниця Оксана Забужко, назвавши її «найкращою книгою про війну», а директорка Українського інституту книги Олександра Коваль рекомендує роман до прочитання усім. Крім цього, роман був відзначений кількома літературними преміями, і найвищою нагородою стала Шевченківська премія 2022 року в номінації «Література».

Крім романів, активно видаються оповідання, зокрема «Безодня» Влада Сорда, «АТОбайки» Микити Кашницького, «Голос війни: історії ветеранів» Василя Піддубного, який написав і роман «Холодне серце» у стилі фентезі. Автори Сергій Дзюба й Артем Кірсанов до створення свого роману

«Позивний Бандерас» підійшли по-новаторському, бо за жанровим означенням – це роман-бойовик, роман пригодницький, який було доволі вдало екранізовано.

Сьогодні є чимало поетичних збірок про війну на Сході України, існують як і надруковані збірники, так і просто нотатки в зошиті чи в Інтернеті. Усім відомі вже згадувані вірші Бориса Гуменюка та його збірка «Вірші з війни» або «Абрикоси Донбасу» Любові Якимчук. Зауважимо, що першою українською книжкою про сучасну війну була саме поезія Бориса Гуменюка, де він і назвав відкрито АТО – війною. Сюди слід віднести й пісні, присвячені бійцям, у яких йдеться про відвагу, відчай, кохання, дружбу, обов'язок, зраду, мужність та героїзм.

Новим жанром у літературі про війну є патріотичні комікси й графічні романи – різновид коміксу. Так, львівський автор Левко Квіт створив власне патріотичні комікси «Кіборги. Початок», а допомагали йому безпосередньо учасники описуваних подій. Це історія про початок оборони Донецького аеропорту. Малюнки розповідають про перший серйозний бій, де військові розвідники дали відсіч російським окупантам. Крім них, маємо й «Охоронців країни» Леоніда Краснопольського. Комікс налічує п'ять випусків, де в кожному прототипом головного героя є реальна людина. Комікс «Савка і Баклан – замінована прогулянка» Олександр Ком'яхов створив для дітей молодшої школи з прифронтових територій на Сході України, маючи на меті допомогти їм усвідомити ризики та загрози, уберегти життя та здоров'я.

Окремо варто говорити про книги з навколовійськової тематики. Сюди, за Ганною Скоріною, віднесемо пропагандистські книги, історичні дослідження, публіцистику, спогади або ті, які тим чи іншим чином мають стосунок до сучасної війни. Тут порушується наукова тематика, зроблено спробу визначити причини війни, розвінчано російські міфи щодо України, проаналізовано історію відносин між Україною та Росією. До таких книг належить «Гібридна війна. Вжити і перемогти», «Гібридна агресія Росії: уроки для Європи» Є. Магди, «І знову я влізаю в танк...» О. Забужко, «Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле» Віктора Брехуненка, «Небратні» Макса Кідрука та інші.

Книгу «Точка нуль» Артема Чеха видано як «збірку есеїв», сам автор її називає «документальною прозою», «репортажною прозою». По суті – це військовий щоденник, який має чітку послідовність, починаючи від призовної історії письменника. Тому варто згадати про твори, які писалися і на позиціях, а потім найперше публікувалися на сторінках соціальних мереж, що дає підстави говорити про мережевий простір літератури, і в цивільному житті. Це твори, що, на нашу

думку, поєднують елементи літератури, есеїстики та документалістики. Йдеться про метажанр – мемуари й щоденники, написані бійцями, і як своєрідний різновид письмових історичних джерел. Багато бійців вели й ведуть щоденники, де записують свої переживання, коли не хочуть ні з ким розмовляти, а в такий спосіб вони звільняються від нав'язливих думок. Дослідники наголошують на одній із основних ознак цього жанру – на терапевтичній функції¹⁵, «адже відкритість і сповідальний тон розмови автора із самим собою – це одна із психологічних практик, яка дає можливість через упорядкування почуттів і емоцій, самоаналіз позбавитися страждання та навчитися жити з новим досвідом»¹⁶ Очевидно, саме це стало причиною виходу уже згадуваної книги й дуже популярної не лише в Україні – «Сліди на дорозі» Валерія Ананьєва. До цієї ж жанрової категорії належить «Танець смерті. Щоденник добровольця батальйону «Донбас»» Ігоря Михайлишина, «Воєнний щоденник 2014-2015» Олександра Мамалуя, «Іловайський щоденник» Романа Зіненка, «Життя P.S.» Валерії Бурлакової.

Попри те, що книги написані на військову тематику, усі вони різні. Наприклад, уже відома нам книга «Доця» Тамари Горіха Зерня та «Інтернат» Сергія Жадана написані з погляду цивільної людини про персонажа з народу. Ці книги мають двох різних головних героїв, Наприклад, в «Інтернаті» С. Жадана, головний герой байдужий до світу, до всього, що відбувається, він не має чіткої позиції. Головна героїня роману «Доця» навпаки, утративши все: родину, роботу, дім – збрала уламки життя заново, вона не була байдужою до подій, які відбуваються. У цій книзі наскрізно простежується проблема відваги й любові.

А в щоденникових записах Валерія Ананьєва («Сліди на дорозі»), Артема Чеха («Точка нуль»), Ігоря Михайлишина («Танець смерті. Щоденник добровольця батальйону «Донбас»») порушена тематика відваги, обов'язку, братерства. У таких книгах показано, як людина може померти заради порятунку друга, якою може бути сила дружби – якою б не була критична ситуація, вони один одного не залишають у біді. У цих книгах порушено проблему творчості й мистецтва, яких на війні дуже не вистачає. Наприклад, Ігор Михайлишин – піаніст, й у своїй книзі, оповідає, як навіть на війні у вільну хвилину сідав за інструмент. Валерій Ананьєв писав, що йому бракує книг, щоб читати. Артем Чех постійно писав.

¹⁵ Бовсунівська Т. Основи теорії літературних жанрів. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. С. 440.

¹⁶ Рябенко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 63.

Для популяризації літератури про війну створено різноманітні проекти. Так, наприклад, на радіо Армія FM (перша військова радіостанція України) є передача «Сектор L», у якій запрошують до етеру авторів книг про війну та радять читати якісну вітчизняну літературу.

Соціальний проект «Голос війни: школа публіцистики для ветеранів АТО». Цей проект реалізується ГО «Інтерньюз-Україна» та Міжнародною організацією Internews за фінансової підтримки Уряду Канади через Міністерство закордонних справ Канади та Міжнародного фонду «Відродження», що створений з метою навчити бійців, які хочуть описати свій досвід та висловлювати думки. Щотижня вони зустрічаються з відомими українськими письменниками, журналістами та блогерами, де пишуть самі, навчаються, читають вголос для інших, обмінюються думками та досвідом, болем і радістю. Результатом проекту стала збірка оповідань «Голос війни: історії ветеранів», де зібрано 29 історій, людських і правдивих.

Крім цього, відбуваються такі літературні заходи, як «Книжковий Арсенал» у Києві, «Book Space» в м. Дніпро та Форум видавців у Львові, на яких ветеранська література має чималу популярність. Саме це дало поштовх для відкриття постійного «Ветеранського намету», де представлена література про війну, авторами якої є самі ветерани, волонтери, люди, причетні до бойових дій. Сьогодні ж у Києві вже є офіційний магазин «Ветеранський намет». У соціальній мережі Facebook зареєстрована окрема сторінка «Ветеранський намет», на якій публікуються рецензії на книжки «про АТО» і фільми «про АТО». Минулого року в цій же соцмережі започатковано проект Літературний фестиваль «Всеукраїнський форум військових письменників», завдання якого об'єднати авторів військовослужбовців і журналістів, щоб допомогти їм представити й обговорити свій досвід.

Події останніх двох місяців повномасштабної війни стали поштовхом для реалізації ще двох популяризаторських проектів: вийшов перший номер (поки що в електронному форматі) Міжнародного науково-популярного військово-спортивного журналу «Військовий хортинг України», у якому серед інших є літературна рубрика під лаконічною але красномовною назвою «Слово – зброя»¹⁷. Тут публікують поезію сучасних українських письменників, серед яких і професіонали й військові, учасники бойових дій.

Ще один проект має на меті зібрати, класифікувати й підготувати до друку всю поезію, створену після 24 лютого 2022 року – від початку повномасштабної російсько-української війни – це «Антологія

спротиву». Укладачі-редактори підійшли системно до підготовки книги: тексти розміщено за датами й годинами створення, щоб, як уважає ініціатор задуму В. Тимчук, зафіксувати точну картину розгортання подій, осмислених через слово-поезію. Зібрано близько 1000 текстів, авторами яких є цивільні й військові письменники, які ще чекають свого читача й критика.

Автор цього дослідження, як викладач вищого військового навчального закладу, розуміє, що згадані вище засоби й заходи поширення й популяризації літератури про війну мають загальнодержавний характер. А що робити в середовищі, обмеженому територіальними особливостями й вільним часом, для прикладу, у військових частинах чи військових навчальних закладах.

Згідно з Наказом начальника Генерального штабу Збройних сил України від 04.01.2017 №4 «Про затвердження Інструкції з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України» серед основних форм культурологічної роботи є обговорення творів літератури та мистецтва. Тому у військовій частині начальникам клубів (культурно-просвітницьких центрів) доцільно проводити зустрічі з письменниками, організувати презентації книг, вечори поезії, огляд-конкурси художнього читання, круглі столи з обговоренням літератури, тематичні літературні години, вечори. Заходи, присвячені творам просучасну війну, є дуже важливими для військовослужбовців, адже книга написана про війну торкається кожного, і кожен, хто був на війні, у таких книгах бачить себе, товариша, побратима.

У бібліотеці військового навчального закладу чи військової частини, на нашу думку, слід створювати виставки книг про війну, про її героїв та оновлювати їх щотижня. З метою популяризації літератури варто створити стенди з книгами, де схематично у вигляді фото та тексту викладено головну ідею твору, та окремо додати QR-код з посиланням на книгу. Це новий підхід є дуже простий та легкий у застосування.

Висновки

Отже, як бачимо, війна це не лише страх, біль, руйнування та смерть, а ще й потужний каталізатор для розвитку літератури. Тема війни не залишає нікого байдужим, вона зачіпає кожного свідомого українця. Тому, книг про війну, написаних у різних жанрах та різноманітних за тематикою, є дуже багато, що свідчить про те, що в сучасному літературному процесі література на військову тематику упевнено займає окрему нішу і є, безумовно, джерелом і засобом зміцнення (укріплення) духу, виховання патріотизму та самовідданості в нелегкий час гібридної війни. Її потрібно вивчати популяризу-

¹⁷ *Військовий хортинг України* : Міжнародний науково-популярний журнал: веб-сайт. URL: <https://military-khortynh.org.ua/category/slovo-zbroia/> (дата звернення: 26.04.2022)

вати, «щоб наші діти й онуки змогли поринути в цей час і пережити його разом з нами, і щоб у кожного нашого читача в світі викристалізувалося переконання, що війни треба уникати за будь-яку ціну, але якщо вона вже прийшла на твою землю – важливо

зберегти гідність, людяне в собі, мати сміливість у страшні часи робити добрі справи»¹⁸.

¹⁸ Любка А. Читання під час війни. *День*. 7 квітня 2022 р. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/chytannya-pid-chas-viyny> (дата звернення: 20.04.2022).

Інформація про автора:

Шелюх Ольга МIRONIVNA,

кандидат філологічних наук, доцент,

професор кафедри гуманітарних наук

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

32, вул. Героїв Майдану, м. Львів, 79026, Україна

Information about the author:

Sheliukh Olha Myronivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Professor at the Department of Humanitarian Studies

Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy

32, Heroiv Maidanu str., Lviv, 79026, Ukraine